

Form Follows Architecture Event (An Objective Representation from a Modern Perspective in Post-Modern Conditions)

Amir Davood Maslahatjoo¹, Maryam Ghasemi Sichani², Vahid Ghobadian³, Bijan Abdolkarimi⁴

1- Department of Architecture, Shahrekord Branch, Islamic Azad University, Shahrekord, Iran.

2- Department of Architecture, Isfahan Branch, Islamic Azad University, Isfahan, Iran.

3- Department of Architecture, Central Tehran Branch, Islamic Azad University, Tehran, Iran.

4- Department of Philosophy, North Tehran Branch, Islamic Azad University, Tehran, Iran.

Article info	Abstract
<p>Article type: Research Article</p> <p>Received: 2024/01/12</p> <p>Accepted: 2024/05/14</p> <p>pp: 27-47</p> <p>Keywords: Objective Representation, Form, Event, Modern/Post-Modern, Global Culture.</p>	<p>The concept of "Form follows Architecture Event" serves as a contextual method within the contradictory complexities of architecture. This method facilitates the emergence of diverse interpretations through the flexible adaptation of spatial characteristics and program-oriented oppositions to one another. Simultaneously, it maintains its modern essence while reframing all actions within postmodern conditions. This qualitative research employs the grounded theory approach, with the overarching goal of achieving an objective representation of form and function in architecture following global culture. Specifically, the study seeks to answer the question, "What is the role of physical form in contemporary architecture, particularly in the context of contemporary Iranian architecture?" Data compilation and analysis were conducted through semi-structured interviews, reaching a saturation point at the 17th interview. The mean agreement of 90.37% indicates relatively complete reliability, while a Kappa coefficient greater than 0.6 describes the validity as ideal. Thus, the research's quality index is accepted, and the results can be assessed and interpreted based on the criteria of matching, generalization, comprehensibility, and control. It appears that the function of form in contemporary architecture is influenced by an objective representation of global culture. This representation engages with physical space in an event-driven format that responds to function. In the face of an evolutionary self-reflection crisis, the representation fosters a temporary transition between alternative situations. Rather than promoting a clash between two forms, it aims to establish a connection between them.</p>
	<p>Citation: Maslahatjoo, A.; Ghasemi Sichani, M.; Ghobadian, V. & Abdolkarimi, B. (2024). Form Follows Architecture Event (An Objective Representation from a Modern Perspective in Post-Modern Conditions). <i>Journal of Urban Futurology</i>, 4(2), 27-47.</p> <p> © The Author(s). Publisher: Islamic Azad University, Zahedan Branch.</p>

¹ **Corresponding author:** Maryam Ghasemi Sichani, **Email:** mghasemi@khuisf.ac.ir, **Tell:** +989133058412

This study is extracted from Amir Davood Maslahatjoo PhD Dissertation entitled "a Dialectical analysis from Iran contemporary architecture identity focused on Post-Modernism Critical Reading", which was carried out under the supervisor of Dr. Maryam Ghasemi Sichani and the advisors of Dr. Vahid Ghobadian and Dr. Bijan Abdolkarimi, in the Architecture Department of Islamic Azad University, Shahrekord branch.

Extended Abstract

Introduction

The practical purpose of this qualitative research is to achieve an objective representation of form and function in architecture that aligns with global culture. Using the grounded theory approach for data analysis, the study seeks to address the question: What is the role of culture in shaping physical form in contemporary architecture, particularly in the context of contemporary Iranian architecture?

Methodology

This research employs a qualitative approach, utilizing the Grounded Theory method. Grounded Theory is a qualitative research approach that develops a theory by analyzing a set of data. Specifically, this study utilizes Strauss and Corbin's systematic approach (2019) for data analysis. According to Corbin and Strauss (2022), this method comprises three stages: open coding (concepts), axial coding (causal conditions, actions and interactions, context, intervening conditions, and consequences), and selective coding. Each of these coding types represents different levels of coding and serves a distinct purpose in theoretical data interpretation. Data collection and extraction of the main categories and subcategories were performed using documentary and citation resources, interviews, and questionnaire tools. This study places particular emphasis on the perspectives of professors and architects who possess both academic and professional experience.

Results and discussion

The research data were compiled and analyzed through semi-structured interviews, reaching relative saturation at the 17th interview. The interview process continued until the 27th interview to ensure data collection and achieve absolute saturation. The content of the data was coded using Strauss and Corbin's three-stage coding method (open, axial, and selective). During the coding process of the 17 interviews, the frequency of coded items was reduced from 5969 codes to 666 open codes, following refinement and merging, resulting in a frequency ratio of 1337 codes. These codes were then categorized into 123 axial categories and 17 selective categories related to the axial theme of "form follows architecture event." The mean agreement of 90.37% indicates

relatively complete reliability, while a Kappa coefficient greater than 0.6 describes the validity as ideal. Therefore, the research quality index is acceptable, confirming the reliability and validity of the study. The research results can be considered valuable and interpreted based on the criteria of matching, generalization, understanding, and control.

Conclusion

The results indicate that the consequence of causal variables under the mediating conditions of the current situation is an event that reflects the essence, truth, and reality of contemporary Iranian architecture. It appears that the role of form in contemporary architecture is influenced by an objective representation of global culture. This representation, through its interactive property with physical space, manifests as a program-oriented event that responds to function. In the face of an evolutionary self-reflection crisis, this representation leads to a temporary transition between alternative situations. Rather than promoting a clash between two forms, it seeks to establish a connection between them, either through continuous evolution and transformation in the development of space (driven by technology and function) or by increasing the complexity of the structure (driven by program-oriented and practical relationships). This connection manifests as dynamic contrasts and abstract complexities.

Funding

There is no funding support.

Authors' Contribution

All authors contributed equally to the conceptualization and writing of the article. Each author approved the manuscript's content and agreed on all aspects of the work. There are no competing interests to declare.

Conflict of Interest

Authors declared no conflict of interest.

Acknowledgments

We would like to express our gratitude to all the scientific consultants who provided valuable guidance and support for this paper. This study is derived from the PhD dissertation of Amir Davood Maslahatjoo, titled

"Dialectical Analysis of the Identity of Contemporary Iranian Architecture with an Emphasis on the Critical Reading of Postmodernism." The dissertation was carried out under the supervision of Dr. Maryam

Ghasemi Sichani and with the advisement of Dr. Vahid Ghobadian and Dr. Bijan Abdolkarimi, in the Architecture Department of the Islamic Azad University, Shahrekord branch.

فرم، تابع رویداد معماری (بازنمایی عینی از یک وضعیت مدرن در شرایط پست مدرن)

امیرداود مصلحت‌جو^۱، مریم قاسمی سیچانی^۲، وحید قبادیان^۳، بیژن عبدالکریمی^۴

۱- گروه معماری، واحد شهرکرد، دانشگاه آزاد اسلامی، شهرکرد، ایران.

۲- گروه معماری، واحد اصفهان (خوراسگان)، دانشگاه آزاد اسلامی، اصفهان، ایران.

۳- گروه معماری، واحد تهران مرکزی، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران.

۴- گروه فلسفه، واحد تهران شمال، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران.

اطلاعات مقاله	چکیده
نوع مقاله: مقاله پژوهشی	ایده فرم تابع رویداد معماری، شیوه‌ای زمینه‌ای از روند شکل‌گیری قرائت‌های متفاوت از فرم در پیچیدگی‌های تضاد گونه معماری است؛ که از انطباق خصوصیات مکانی (فضا) و تقابل‌های برنامه‌محور (عملکرد) بر یکدیگر، به شکلی انعطاف‌پذیر اجازه بروز می‌یابد؛ درحالی‌که - کماکان - ماهیت مدرن خود را حفظ نموده، تمامی کنش‌ها را - دوباره - در شرایط پست‌مدرن قالب‌ریزی می‌کند. این پژوهش - که به روش کیفی و با رهیافت نظری‌پردازی داده بنیاد انجام شده است - با هدف بازنمایی عینی فرم و عملکرد معماری در تبعیت از فرهنگ جهانی، به دنبال پاسخ این پرسش است که کارکرد کالبدی فرم در معماری معاصر - به‌ویژه معماری معاصر ایران - چگونه است؟ به این منظور، داده‌ها در قالب مصاحبه‌های نیمه ساختاریافته، گردآوری و واکاوی گردیده و پاسخ‌ها در مصاحبه ۱۷ ام، به بالاترین سطح اشباع رسیده است. میانگین توافقی ۹۰.۳۷ درصد، نشان از قابلیت اعتماد نسبتاً کامل و پوشش سطح معیار بیش از ۰.۶ کاپا، قابلیت اعتبار را ایده‌آل توصیف می‌کند؛ بنابراین، شاخص کیفیت تحقیق، موردقبول و روایی و پایایی تحقیق، مورد تأیید و نتیجه تحقیق - با بررسی معیارهای تطبیق، تعمیم، قابلیت فهم و کنترل - قابل ارزیابی و تفسیر می‌باشد. به نظر می‌رسد کارکرد فرم در معماری معاصر، تابع بازنمایی عینی از فرهنگ جهانی است؛ که به‌واسطه خاصیت تعاملی‌اش با فضا (کالبد)، در قالب یک رویداد برنامه‌محور، متضمن پاسخ‌گویی به عملکرد خواهد بود و در بحرانی خودانعکاسی از تغییراتی مداوم، به گذرگاهی موقتی میان وضعیت‌های جایگزین منجر می‌شود؛ که به‌جای ایجاد تضاد بین دو فرم، به دنبال برقراری ارتباط میان آن‌ها است؛ خواه به شکل تداوم تغییر و تحول در تکوین فضا (از طریق تکنولوژی و عملکرد)؛ و یا به شکل تضادهای پویا و پیچیدگی‌های انتزاعی (از طریق روابط برنامه‌محور و کاربردی).
دریافت: ۱۴۰۲/۱۰/۲۲	
پذیرش: ۱۴۰۳/۰۲/۲۵	
صص: ۴۷-۲۷	
واژگان کلیدی: بازنمایی عینی، فرم، رویداد، مدرنیسم/پست‌مدرنیسم، فرهنگ جهانی	

استناد: مصلحت‌جو، امیرداود؛ قاسمی سیچانی، مریم؛ قبادیان، وحید؛ عبدالکریمی، بیژن. (۱۴۰۳). فرم، تابع رویداد معماری (بازنمایی عینی از یک وضعیت مدرن در شرایط پست‌مدرن). *فصلنامه آینده پژوهی شهری*، ۴(۲)، ۲۷-۴۷.

ناشر: دانشگاه آزاد اسلامی واحد زاهدان.

^۱ نویسنده مسئول: مریم قاسمی سیچانی، mghasemi@khuisf.ac.ir، تلفن: ۰۹۱۳۳۰۵۸۴۱۲

این مقاله برگرفته از رساله دکتری امیرداود مصلحت‌جو با عنوان «تحلیل دیالکتیک هویت معماری معاصر ایران با تأکید بر خوانش انتقادی پست‌مدرنیسم» است؛ که با راهنمایی دکتر مریم قاسمی سیچانی و مشاوره دکتر وحید قبادیان و دکتر بیژن عبدالکریمی، در دانشگاه آزاد اسلامی واحد شهرکرد، انجام پذیرفته است.

مقدمه

تصورات ذهنی، امکان نمایش عینی پدیده‌هایی را که هرگز تجربه نشده‌اند و چیزهایی را که وجود ندارند، امکان‌پذیر می‌کند. اگرچه فقط تصاویر بصری هستند که به خاطر می‌آیند؛ اما تصاویر نیز ممکن است مورد بازنمایی در هر یک از روش‌های حسی (مانند شنوایی، بویایی، چشایی و ...) قرار گیرند. بازنمایی، فرایندی است که از یک‌سو، مرتبط با عالم عینیات بیرونی بوده و از دیگر سو، کنشی است که فاعل بازنما از طریق میانجی به مخاطب ارائه می‌کند. بازنمایی، به افراد اجازه می‌دهد تا چیزهایی را درست در نقطه مقابل خود، تجربه نمایند. در این معنا، فرایند بازنمایی در گذر از سه جهان «بود، نمود و بازنمود»، پدید می‌آید. به‌نحوی که ابتدا مفهوم، در ارتباط با جهان «بود»، شکل می‌گیرد؛ سپس، مفاهیم در جهان «نمود»، تنظیم، دسته‌بندی و بازآرایی می‌شوند؛ سرانجام، از مجرای ابزار زبانی، به عالم «بازنمود»، عرضه می‌شوند. حاصل این که بازنمایی یک امر بیرونی، از فرایندی چندمرحله‌ای می‌گذرد؛ که هر مرحله، از ساختار، حدود، ایده و اراده پیش‌ساخته و یا پیش‌فهم، اشباع شده، انتقال صرف و بدون خدشه مفاهیم عینی به مخاطب را به زیر سؤال می‌برد (کرم‌اللهی و حسنی، ۱۳۹۶: ۶۸-۴۵). مورگان^۱ (۲۰۲۰)، از بازنمایی با عنوان «بازنمایی شناختی» یاد می‌کند و معتقد است که بازنمایی، یک نماد شناختی درونی و فرضی است؛ که واقعیت بیرونی را نشان می‌دهد و در غیر این صورت، روندی است که از یک سیستم تولید بازنمایاننده استفاده می‌کند. در این میان، نماینده‌گرایی - که با عنوان «رنالیسم مستقیم» نیز شناخته می‌شود - اصلی‌ترین راه دسترسی به واقعیات بیرونی است؛ و به عنوان واسط میان موضوع مشاهده‌کننده و اشیاء مشاهده‌شونده در دنیای خارجی، عمل می‌نماید. بنابراین: ۱. یا چیزی را نشان می‌دهد که دارای جهت‌التفاتی است؛ ۲. یا رابطه خاصی است که در آن، شیء نمایش داده شده نیاز به وجود ندارد؛ ۳. یا محتوا در آنچه نمایان می‌شود، نقش علی دارد.

بازنمایی عینی، نزدیک‌ترین نظریه به «ردیابی فرایند» است؛ که برای توضیح تغییر و ارزیابی و شکل‌گیری پدیده‌ها، استفاده می‌شود (کویر^۲، ۲۰۱۱: ۸۲۳-۸۳۰). لذا می‌تواند از فردی به فرد دیگر متفاوت باشد. چراکه رابطه بین دو نوع نمایندگی، متفاوت است (کریگل^۳، ۲۰۲۰)؛ بنابراین، نه تنها هیچ تفکیکی میان این دو (بازنمایی) وجود ندارد، بلکه هر دو در درون یکدیگر قرار می‌گیرند و در نسبتی از واقعیت جزء و کل، چنان پیوندی برقرار می‌کنند که دیگر جدا کردن آن‌ها از یکدیگر ممکن نیست (جی^۴، ۲۰۲۰: ۱۲۴-۱۴۵)؛ و از آنجا که یکی از اساسی‌ترین مضامین پست‌مدرن، پیرامون مسئله واقعیت، یا فقدان واقعیت، یا چندگانگی واقعیت شکل می‌گیرد، بنابراین هر مفهوم، مفهوم بعدی را ایجاب می‌کند و هر یک خود را به دیگری می‌بندد و سرانجام، تضاد پدید می‌آید (گادامر، ۱۴۰۱)؛ بدون آن که شئون، آثار و نتایج حاصل از جهان متمایز هر یک را رد کند. حال آن‌که، طرح وضعیت پست‌مدرنی موجود، موضعی است که در آن، مدرنیته - با تحقق تمام امکاناتش - ارائه می‌نماید؛ اما اعتقاد به آن، سست شده است (داوری‌اردکانی به نقل از قبادیان، ۱۳۹۸: مصاحبه شخصی). جنبش نوگرایی ایرانی دهه‌های ۴۰ و ۵۰ شمسی نیز در واقع تلاشی است برای سازگار کردن ساختار مدرنیته (جهانی) با بافتار (سنتی) معماری ایرانی - اسلامی؛ که در هر دوره تاریخی که یک ایدئولوژی، قدرت یافته است - بی‌هیچ مناقشه - معماری آن دوره نیز به سمت آن سبکی میل نموده که دارای ایستایی و پایداری و ثبات است. انقلاب ایران نیز از این قاعده مستثنا نبوده است؛ لیکن معیارهای قدرت پس از انقلاب اسلامی، دیگر آن معیارهای (سنتی) معماری ایرانی نیست. بلکه معیارهایی است که تفکرات اسلامی و دینی در آن جای گرفته است؛ و صحنه-گردانی آن را گروه‌هایی به عهده گرفته‌اند که:

۱. خود را وابسته به فرهنگ اسلامی می‌دانند و فقط پلاژیاکاری و کپی‌کاری می‌کنند و فرم‌های نوستالژیک را با فرم‌های مدرن ترکیب می‌نمایند؛

۲. خود را وابسته به فرهنگ اسلامی نمی‌دانند و ساختمان‌های بزرگ مدرنیسم را با تقلید از لوکوربوزیه^۵، تولید می‌کنند و یا خود را وابسته به آخرین جریان‌های فکری غرب می‌دانند.

¹ Alexander Morgan

² David Collier

³ Uriah Kriegel

⁴ Martin Jay

⁵ Le Corbusier

در نتیجه، یا عیناً به بازتولید فرم‌های غربی می‌پردازند و یا روشنفکران فلسفه‌زده‌ای که با استعانت از نظریات فلاسفه ایرانی، بر این تصورند تا با ایجاد فرم‌هایی که در غرب نظیر ندارند، تفکر خود را به جامعه، القاء نمایند (حقیق و کامل‌نیا، ۱۴۰۰). حال از آنجا که فرهنگ‌های خالص، مفاهیمی موهومی‌اند که به واسطه ایدئولوژی‌های کلی‌پرداز عصر مدرن عنوان شده‌اند، ما نیز هم‌اکنون شاهد تجدید حیات همه گفتارهای از یاد رفته‌ایم (شایگان، ۱۴۰۱).

ایده فرم تابع رویداد معماری، شیوه‌ای زمینه‌ای از روند شکل‌گیری قرائت‌های متفاوت از فرم در پیچیدگی‌های تضادگونه معماری است؛ که از انطباق خصوصیات مکانی (فضا) و تقابل‌های برنامه‌محور (عملکرد) بر یکدیگر، به شکلی انعطاف‌پذیر اجازه بروز می‌یابد؛ درحالی‌که - کماکان - ماهیت مدرن خود را حفظ نموده، تمامی کنش‌ها را - دوباره - در شرایط پست‌مدرن قالب‌ریزی می‌کند. این پژوهش - که به روش کیفی و با رهیافت نظری‌پردازی داده بنیاد انجام شده است - با هدف بازنمایی عینی فرم و عملکرد معماری در تبعیت از فرهنگ جهانی، به دنبال پاسخ این پرسش که کارکرد کالبدی فرم در معماری معاصر - به‌ویژه معماری معاصر ایران - چگونه است؟ بر آن است تا سطوح طراحی فرم و کاربردهای بالقوه آن را در معماری معاصر، معرفی نماید. از این‌رو، با سازمان‌دهی «رویداد به‌مثابه عملکرد، برنامه و کاربرد» (چومی، ۱۳۹۹)، امکان تئوریک (نظری) ارائه یک بدیل رادیکال (اساسی) را در تجلی تکامل (عینی و انتزاعی) از یک وضعیت پارادوکسیکال (متناقض‌نما)، موردبررسی قرار می‌دهد. به نظر می‌رسد کارکرد فرم در معماری معاصر، تابع بازنمایی عینی از فرهنگ جهانی باشد؛ که در قالب کاربرد یک رویداد برنامه‌محور، متضمن پاسخ‌گویی به عملکرد آن فرم در شرایط جدید بوده است.

ضرورت بازنمایی فرم در معماری معاصر

بشر همواره و به نحو اجتناب‌ناپذیری بر اساس مجموعه کثیری از ارزش‌ها، باورها، مفروضات پیشین، مواضع و جهت‌گیری‌ها، با پدیدارها مواجه می‌شود و پدیداری به نام پست‌مدرنیسم نیز از این اصل انسان‌شناختی، معرفت‌شناختی و هرمنوتیکی جدا نیست؛ بنابراین، چنین نیست که بحث از پست‌مدرنیست در ایران و پرسش و پاسخ پیرامون آن، مثل هر بحث و موضوع دیگری، یک بحث نظری محض باشد. بلکه هم طرح پرسش و هم معنای پرسش و هم پاسخ بدان، بستگی به این دارد که ما چه نسبتی با شرایط، موقعیت و جهان پیرامونی خویش داریم. به بیان ساده‌تر، بسته به نسبتی که انسان با عالم غرب، عصر روشنگری، مدرنیته، سنت، تفکر دینی، جهان‌بینی و ارزش‌های معنوی این عصر دارد و این‌که از چه موضع و مفروضات فرهنگی، سیاسی، ایدئولوژیک یا پروژه اجتماعی برخوردار است، نحوه مواجهه با پرسش مذکور و پاسخ بدان متفاوت خواهد بود.

این پژوهش، در حرکتی هم‌راستا با جهان‌شمولی عصر معاصر، به ارائه چهار فرهنگ می‌پردازد و در تحلیلی سیستماتیک و پس از فرهنگ مدرن - که نگاه بر رویه وحدت دارد - در روایتی هرمنوتیک - که متأثر از سویه کثرت است - فرهنگ جهانی / محلی را معرفی می‌کند و درحالی‌که این فرهنگ - خود - آماده جهش به فرهنگ پنجم (و به تعبیری، فرهنگ کیهانی) است، پیش - فرضی برای موضوع پژوهش بنا می‌گذارد که در آن، کثرت، شکلی از وحدت است؛ در آستانه جهشی کیهانی. بدین ترتیب، در تفکری پست‌مدرنیستی و حرکت به سوی نوعی پیچیدگی مبتنی بر بی‌ارجاعی غیرخطی انتزاعی در مقابل آن‌تروپی بسته خطی (و نه سادگی متمرکز نقطه‌ای)، با تکیه بر فروریختن ارگان سنتی مسلط بر معماری، به شکل تازه‌ای از فرم‌های مختصر دست می‌یابد؛ که دارای برنامه‌ای برای آغاز تحولی بنیادین از طریق تعبیر پیش‌فرض‌های تحقیق است؛ و با ابزار شالوده‌شکنی و نظریه - پردازی خودانعکاسی، باورهای انتزاعی را مورد انتقاد و ارزیابی قرار می‌دهد و با رد هرگونه ایدئولوژی، در خوانشی انتقادی بر لبه نظم در پس بی‌نظمی^۱ متأثر از پیچیدگی پلورالیسم فرهنگی، در پرتو روش‌شناختی پدیدارشناسانه (هایدگری) و با بهره‌گیری از فهم دیالکتیک به عنوان ابزار فهم فرهنگ جهانی و در ادامه مراحل رشد (ربانی، متافیزیکی و پوزیتیویسم) که ژاک تورگوت^۲ - سیاست‌مدار و اقتصاددان فرانسوی قرن هجدهم - برای بشر قائل است (نوذری، ۱۳۹۸)، تکامل فکری را به مرحله نقد، به مثابه پارادایم چهارم رشد ارتقاء می‌دهد؛ که موضع رویکرد موضوع چالش مورد تحقیق است. در این میان، با هدف‌گذاری نظری و محوری مبنی بر مؤلفه هویت معماری معاصر که رویدادی انتقادی، در تداومی در عین تغییر است، در جستجوی هویتی نو، با نقد

¹ Cosmos behind the Chaos

² Anne Robert Jacques Turgot

تمامیت‌خواهی (در تضاد با پست‌مدرن تمامیت‌خواه) و نقد جوامع سرمایه‌داری (در احیای روح رادیکال معماری)، دست به بازاندیشی مضمون هویت در معماری معاصر ایران می‌زند؛ که در آن، فرم، متضمن پاسخ‌گویی به عملکردی است که در عین شکل‌گیری، تأمین‌کننده نیازهای کاربردی نیز باشد (خویی، ۱۳۸۶). بر این اساس، در آنالیزی درون‌مایه‌ای از مواجهه، ماهیت، پیامد هویت معماری (به روش ون‌من^۱)، در تطبیق با مدل دیکانستراکتیو چومی^۲ مبتنی بر برنامه، عملکرد، کاربرد - که از مدل پدیدارشناسی کانتر^۳ از مکان در ارتباط فرم، عملکرد، معناه بهره گرفته است - به کیفیتی تازه از فرم (در قالبی انتزاعی)، دست می‌یابد؛ که در آن، درک رابطه بین تئوری معماری و کارکرد فرهنگی اثر، ابزاری برای رسیدن به فرم یا توجیه فرم یا فرایند عملکرد معماری است (چومی، ۱۳۹۹). کیفیت ثابتی که ناشی از تراکم حکمت‌های گذشته نبوده و حاصل الصاق زمان حال به هنجارهایی است که سنت‌ها در بطن خود جای داده‌اند (گیدنز، ۱۳۹۸: ۲۰۶). لذا، در نقد هویت چهارم که در آن، معماری بر مبنای فرم تعریف نمی‌شود و به مثابه فضایی برای رویداد، فرم را تابع دیدگاه جهانی / محلی می‌داند (جنکس^۴، ۱۹۹۶)، ایده فرم تابع رویداد را مطرح می‌نماید. حال یا در تکوین فضا (از طریق تکنولوژی و ساختار جدید) و یا در پیچیدگی عملکرد (از طریق روابط برنامه‌محور و کاربردی) (چومی، ۱۳۹۹)؛ که در پس چهار نیروی اصلی اجتماعی، اقتصادی، فنی و اکولوژیک، رخ می‌دهد (جنکز، ۱۴۰۰).

اهمیت بازخوانی مفاهیم پست‌مدرنیسم در معماری

در دوران حاکمیت معماری مدرن که دستورالعمل‌ها و روش‌ها و ایده‌های نو و بدعت‌های معماران پیش‌گام و صاحب‌نام، به منزله مانیفست معماری، گستره جهان را درمی‌نوردد، معماری کارکردگرای مدرن، مطابق با صورت‌های دیکته‌شده از سوی معماران، همه‌جا را پر می‌کرد و سیطره خود را بر جهان اعلام می‌داشت (طهوری، ۱۳۹۶: ۹۲-۷۳). خاصه آن که معماری عاری از هر نوع هویت و تشخیص، دستورالعمل معماری مدرن (بین‌الملل) بود. روشنفکری ایرانی، در دوره پس از کودتای ۲۸ مرداد، با تکیه بر برداشتی رمانتیک از تشیع و جایگاه روحانیت شیعی، به بومی‌گرایی روی آورد و پارادایم خود را از سکولاریسم و غرب‌گرایی، به بومی‌گرایی و بازگشت به خویشتن، تغییر داد. در این زمینه، جنبش مدرنیزاسیون ایرانی دهه‌های ۴۰ و ۵۰ شمسی، در واقع تلاشی برای سازگار کردن مدرنیته با بافت ایرانی - اسلامی بود؛ تا چگونگی چیرگی روایت غرب‌مدار از مدرنیته در ایران و پیامدها و تبعات آن (از جمله غلبه روند غربی‌سازی بر برنامه‌ها اقدامات نوسازانه در ایران عصر پهلوی و دوران مشروطه ایرانی، غلبه روایت غربی مدرنیته بر تفکر و تاریخ‌نگری و تاریخ‌نگاری معاصر) را نشان دهد. این امر باعث شد تا تاریخ معاصر ایران، بر پایه روایت غربی مدرنیته و اندیشه ترقی بیان شود. بدین ترتیب، روایت غرب‌محورانه تجدد و ترقی و جنبش مشروطیت، بازتاب نخستین کوشش فراگیر برای تطبیق ایده غربی مدرنیته با شرایط اجتماعی ایران شد و از آن‌جا که جنبش مزبور، به دلیل تسلیم بی‌چون‌وچرا در برابر هنجارهای غربی، نتوانست شالوده استواری در ایران برای نیل به مدرنیته‌ای ماندگار و دموکراتیک بنا کند، روش‌های معماری معاصر ایران، ارتباطی با واقعیت‌های اجتماعی، دینی و اقتصادی زندگی مردم پیدا نکرد و با هدایت همگان در شکلی استبدادی، باعث شد تا فرهنگ جاری و اصیل توسعه، پیشرفت و مدرنیزاسیون در جامعه، نادیده انگاشته شود. حال آن که معماری جهانی به سمت و سوی معماری دموکراتیک پیش می‌رفت (دبیا، ۱۳۷۴: ۵۷-۴۶).

پس از مشروطیت و به ویژه در دوره پهلوی اول، بر اثر تغییرات به‌وجودآمده در ساختار سیاسی، اجتماعی فرهنگی و اقتصادی، دگرگونی‌های بسیاری تابع جریان‌های حاکم بر کل معماری ایران اعم از سنتی، باستان‌گرایی، ملی‌گرایی و نئوکلاسیک مدرن، در معماری و شهرسازی ایران به وقوع می‌پیوندد. پس از آن و هم‌زمان با اوج و اقتدار جهانی نهضت مدرنیسم، تحولات بی‌شماری به تبعیت از آن اتفاق می‌افتد؛ که در طول تاریخ معماری ایران بی‌سابقه است: معماری ایرانی - که در طول هزاران سال، با فرهنگ، اقلیم، جامعه، دین و انسان ایرانی پیوند یافته بود - دست‌خوش تغییرات می‌شود و معماری مدرن وارداتی از غرب و سبک بین‌الملل، جای آن را می‌گیرد و رویارویی بین سنت و مدرنیته در ایران، آغاز می‌گردد. اگرچه جنکس مرگ معماری مدرن

¹ Max van Manen

² Bernard Tschumi

³ David Canter

⁴ Charles Jencks

را به سال ۱۳۵۱ / ۱۹۷۲ اعلام می‌کند، اما این به معنای پایان این گونه معماری نبوده و در واقع، معماری مدرن به عنوان یک سبک پیش‌رو، در این سال پایان می‌یابد؛ ولی کماکان اکثر ساختمان‌های جدید، به سبک مدرن طراحی و ساخته می‌شوند. اگرچه با پیروزی انقلاب اسلامی (۱۳۵۷/۱۹۷۹)، اقتدار معماری مدرن، کمرنگ می‌گردد و با پایان نئوکلاسیک، فصل تازه‌ای از معماری معاصر - با نام پست‌مدرن - آغاز می‌شود.

نزوم کاربست بازنمایی فرم در خوانش پست‌مدرن

آنچه از معماری در طول تاریخ باقی مانده، حاصل رادیکالیسم عصر روشنگری و گفتمان انتقادی آن بوده است. ویژگی منحصر به فردی که آن‌چه را باید، تغییر می‌دهد (بلوگولوفسکی، ۱۴۰۰). از آن‌جا که فهم کامل و دقیق تمام پدیده‌های اجتماعی تنها با برخورداری از یک نظریه انتقادی تاریخی - تفسیری امکان‌پذیر خواهد بود که مبنایی برای نقد عینی نهادهای اجتماعی باشد (نوذری، ۱۳۹۸)، مواضع پست‌مدرنیته در معماری و نظریه انتقادی، ابعاد جدیدی در رویکردهای معماری به وجود آورد که در نقطه مقابل شرایط سلطه مدرنیته قرار داشت. تفکر پست‌مدرن، با انکار هرگونه بنیادی برای معرفت، به نسبت‌اندیشی مطلق و مرگ حقیقت می‌انجامد. لذا در مرحله عمل، فاقد بنیاد است؛ و از آن‌جا که مرحله عمل نمی‌تواند فاقد بنیاد باشد، برای ورود و عبور از پست‌مدرنیسم، یک بنیاد نظری لازم است؛ بنابراین، اگر نظریه انتقادی در معماری بخواهد به صورت یک امکان تئوریک جدی باقی بماند و امیدهایش را زنده نگه دارد، چاره‌ای به جز ارائه یک بدیل رادیکال مبتنی بر اندیشه ضرورت تحول بنیادین، ندارد. لذا، ضروری است تا با مرور واقع‌بینانه، چرایی وقوع این امر تاریخی و چپستی عوامل این رویداد بحران‌ساز، در تفسیری همه‌جانبه، مورد تجزیه و تحلیل قرار گیرد و در نگرشی انتقادی بر مسئله هویت معماری معاصر، با دست‌یابی به یک بدیل رادیکال متشکل از بنیادی نظری در تداومی در عین تغییر از نحوه حضور و بودن در ساحت ساخته‌ها، آن تحول بنیادین، واقع گردد؛ اما به راستی در شرایط موجود - که از یک‌سو، دیدگاه لیبرال‌ها و محافظه‌کارانی متعارض است که چشم‌اندازی بر تحول اساسی در مناسبات بشری قائل نیستند و سنت را پایان تاریخ می‌دانند و در یک کلام، معتقدند از اصول لیبرال دموکراسی نمی‌توان فراتر رفت و از دیگرسو، پست‌مدرن‌هایی که قائل به تاریخ‌های بی‌پایان در انکاری فراروایی هستند و امکان وجود یک جایگزین دوران‌ساز و تحول‌بخش را برای وضعیت فعلی نفی می‌کنند - دفاع از ایده تحول بنیادین تا چه حد امکان‌پذیر است؟ دفاع از پست‌مدرنیسم در ایران نیز تا حدود زیادی نشأت گرفته از انگیزه‌های سیاسی و اجتماعی همین نقد وضع موجود اجتماعی است. در نقد ایرانی مدرنیته، عقلانیت جدید و اساساً متافیزیک، وصفی ایدئولوژیک می‌یابد؛ بنابراین به هیچ وجه امری مطلق و یگانه نبوده و چون جایگزین دیگری برای عقلانیت مدرن و ارزش‌های حاصل از جهان‌بینی عصر روشنگری ندارد، بحران‌های عقلانیت جدید را می‌پذیرد و در عین حال که خود از نقادان مهم مدرنیته است، پروژه مدرنیته را ناتمام دانسته، با بازاندیشی و تأمل دوباره و انتقادی از مدرنیته، در جهت مواجهه با بحران‌ها و نارسایی‌های آن گام برمی‌دارد (عبدالکریمی، ۱۳۹۸). عقلانیت نگاه انتقادی نشان می‌دهد که هدف معماری این نیست که خطاهای جامعه را به صورت واقع‌گرایانه توصیف کند؛ بلکه با توجه به فنونی که فرم تازه‌ای را پیشنهاد می‌کنند و آگاهی را به جریان می‌اندازند، لازم است نمایش و تقلیدگری را بازتعریف نموده و توهمات تازه‌ای را جهت آزمون واقعیت، به وجود آورد. از این رو، آفرینش واقعی تنها زمانی آغاز می‌شود که در رویکردی رادیکال، معماری - از بنیاد - دگرگون شده و با درک و تثبیت دوباره خود، در واقعیتی به دور از بیگانگی و مصادره هویت، سر برآورد.

پیشینه پژوهش

علی‌رغم آن‌که نگاه مدرنیست‌ها به معماری نوعی مسئله تکنولوژیک به شکل یک خصوصیت عام است که در سرتاسر جهان از قواعد و اصولی یکسان تبعیت می‌کند، پست‌مدرنیست‌ها به معماری نگرشی فرهنگی دارند. حال آن‌که فرهنگ هر منطقه، متفاوت با سایر مناطق می‌باشد. لذا این سؤال مطرح می‌گردد که چه مسائلی باید فرم معماری را (در مفهوم شکل توأم با معنا) مشخص نماید و این فرم، باید پاسخ‌گوی چه مسائلی باشد؟ معماری پست‌مدرن، این مسائل را در موارد زیر خلاصه نموده است:

۱. خصوصیات فرهنگی، اجتماعی، تاریخی و اقتصادی افرادی که از آن ساختمان استفاده می‌کنند؛

۲. خصوصیات شهری (خیابان، میدان، کوچه، مغازه)؛

۳. شرایط اقلیمی (رطوبت، سرما، گرما، جنگل، صحرا)؛

۴. زندگی روزمره اهالی ساختمان، نیازها و عادات آن‌ها، طرز استفاده و پیش‌زمینه‌های ذهنی آنان از اشکال و فرم‌های زیست‌بوم (بانی مسعود، ۱۳۹۹).

در اکثر آثار معماران پست‌مدرن مشاهده می‌شود که آنان سعی دارند تا از نشانه‌ها و نمادهایی استفاده کنند که در هر منطقه، مشخص‌کننده نوع کاربری آن ساختمان باشد. برخلاف ایده مطرح‌شده در ویلا ساواوا (خانه، ماشینی برای زندگی) و یا خانه شیشه‌ای (کمتر، بیش‌تر است)، در خانه مادر ونتوری^۱ (۱۹۶۴-۱۹۶۲)، ایده «خانه، خانه است» بیان می‌شود. به بیانی دیگر، اگرچه لوکوربوزیه^۲ (۱۹۲۷)، در تفکر به سوی یک معماری جدید، نگاه معماران را به سوی خودرو، کشتی و به طور خلاصه، به تکنولوژی معطوف می‌دارد، اما ونتوری و دیگر معماران پست‌مدرن، می‌خواهند نگاه معماران را به سمت فرهنگ، تاریخ، سنت و در یک کلام، آن چیزی که محیط کالبدی پیرامون انسان را شکل می‌دهد، برگردانند (قبادیان، ۱۴۰۰). در این راه، معماران دیگری هم‌چون آیزنمن، با بسط تئوری انتقادی انقلاب پیوسته در کتاب بنیان فرمیک معماری مدرن (۱۹۶۳)، ونتوری، با نقد معماری دوره مدرن و ارائه معیارهای معماری پست‌مدرن در قالب کتاب پیچیدگی و تضاد (۱۹۶۶)، جنکس^۳ با طرح مواضع انتقادی خود نسبت به مدرنیسم و پست‌مدرنیسم در کتاب‌های زبان معماری پست‌مدرن (۱۹۷۷) و پست‌مدرنیسم چیست (۱۹۹۶)، چومی^۴ (۱۹۹۶) با طرح مفاهیم پست‌مدرنی در کتاب معماری و انفصال، لیسکیند^۵ (۱۹۹۲) با طرح نظریه نظم و بی‌نظمی میان خطوط در کتاب لبه نظم، همگی سعی بر تثبیت مبانی و بیان معیارهای معماری پست‌مدرن داشته‌اند. چه‌بسا ظهور مکاتیب و سبک‌های مختلف در معماری نیز نتیجه نقد این منتقدان از سبک‌های پیشین بوده است.

چارلز الکساندر جنکس (۱۹۳۹-۲۰۱۹) - که بیش‌تر با نام چارلز جنکس شناخته می‌شود - به عنوان یکی از نظریه‌پردازان اصلی جریان پست‌مدرنیسم در معماری و معرف اصلی معماری پست‌مدرن، در روند فعالیت پژوهشی خود، ناپایداری و تغییرپذیری سبک‌های معماری پس از مدرنیسم را دسته‌بندی و مورد بررسی قرار می‌دهد. دیدگاه‌های جنکس بر پایه این نکته استوار است که مدرنیسم، در دغدغه فرم و زاویه‌های قائم، غرق شده است. او در مصاحبه‌ای (۲۰۱۹)، پست‌مدرنیسم را واکنشی از درون مدرنیسم عنوان می‌کند و آن را کنشی انتقادی نسبت به مدرنیسم و برخاسته از باطن آن می‌داند. وی در تکوین مبادی و تعاریف بنیادین پست‌مدرن (۱۹۸۷)، به بیان جنبش دیگری از معماری - تحت عنوان مدرن متأخر - می‌پردازد و با انتشار نظریه معماری پرش کیهانی (۱۹۹۵)، سبب پیدایش سبک جدیدی در معماری (با عنوان پرش کیهانی) می‌گردد. این سبک - که از آن با نام معماری غیرخطی نیز یاد شده است - با شعار «فرم، تابع انسان»، به مقابله با نظریه «فرم، تابع عملکرد» سالیوان^۶ و نظریات ریشه‌دارتری چون «فرم، تابع سنت» و تحلیل انتقادی نظریه بنیان فرمیک معماری مدرن آیزنمن^۷ (۱۹۶۳)، برمی‌خیزد.

نگاه پیتر آیزنمن به فرم در معماری، از دریچه‌ای مفهومی و فارغ از ابعاد عملکردی و زیبایی‌شناختی است؛ که با بهره‌گیری از فلسفه دریدا^۸، به جنبه‌های فرادیداری و اساسی در معماری و نسبت آن با ساختارزدایی فرم، می‌پردازد. توسعه مفهوم فرم و شالوده‌شکنی در ظرف‌های شکل، توده، حجم، بلوک، جسم، سطح و فضا، هم‌سو با کنکاش آن در برخی از پروژه‌های معماری مدرن، کلید راه آیزنمن در بسط آن چیزی است که او تلاش در بیان آن دارد. وی با بیان مسئله تأخر (۱۹۹۳) - به مثابه نوعی دیرکرد زمانی - اصطلاح تازه‌ای را به ادبیات معماری انتقادی می‌افزاید. تأخر، با رهایی از محدودیت‌های سبکی اثر معماری، در خارج از ویژگی‌های زمانی خود حرکت می‌کند و نوعی نابهنگامی زمانی را به وجود می‌آورد؛ که در این وضعیت، حالتی ایجاد

¹ Robert Venturi

² Le Corbusier

³ Charles Jencks

⁴ Bernard Tschumi

⁵ Daniel Libeskind

⁶ Louis Sullivan

⁷ Peter Eisenman

⁸ Jacques Derrida

می‌گردد که در آن، دیگر ابداع فرم جدید هدف معماری نیست! بلکه ممکن است در پیوند با اجزای مختلف فرم اثر و تطبیق آن با مسئله زمان، قرائت متفاوتی از معماری مبتنی بر استقلال و انضباط^۱ در معماری، ایجاد کرده باشد (آیزمن و ایتوربه^۲، ۱۳۹۹).

برنارد چومی، دیگر معمار و نظریه‌پرداز سوئیسی است؛ که نقش معماری را در تجربه آزادی‌های فردی و سیاسی، دگرگون ساخته است. وی معتقد است هیچ رابطه ثابتی بین فرم معماری و عملکردهایی که در درون آن اتفاق می‌افتد، وجود ندارد. لذا، الزامات اخلاقی و سیاسی که باعث ایجاد یک معماری فعال و درگیر توازن غیرسلسله‌مراتبی می‌شود، تنها از طریق دستگاه‌های برنامه‌ریزی فضایی، میسر خواهد شد. در تئوری چومی، نقش معماری، بیان یک ساختار موجود اجتماعی نیست. بلکه به عنوان ابزاری برای سؤال درباره ساختار موجود و پاسخی بر اصلاح آن، به‌کار می‌رود. وی با پیروی از اصل انفصال و اتصال در عناصر معماری، سیستم «فضا، حادثه، حرکت» را مبنای عمل قرار می‌دهد؛ که در آن، هر چیزی که از مکان خود خارج می‌شود و هر پدیده‌ای که امکان خوانشی جدید را معین می‌سازد، حاصل یک پروژه پسا‌ساختارگرا است (چومی، ۱۳۹۹). مباحثات چومی، همواره بنیادین و اغتشاش‌گرایانه، تلقی می‌شود. او با «ایدئولوژی» مدرنیسم و «نوستالژی» پست‌مدرنیسم، درمی‌افتد؛ چراکه هر دو را تحمیل‌گر معیارهای محدودکننده بر آنچه ممکن است در موقعیت‌های آنی، مشروع تلقی می‌شود، می‌داند. از این روی، با تمرکز بر ساختار سازه‌های تک‌کاربری - که به شکل برنامه‌ریزی‌های چندگانه انعکاس پیدا می‌کنند - به عملکردی انتقادی دست می‌یابد؛ که پیش‌تر در نظریات انتقادی پست‌مدرنیستی جنکس، بیان شده بود. نوشتارها و ایده‌های معماری چومی، تحت تأثیر فیلسوفانی چون بارت^۳، فوکو^۴، باتای^۵، دلوز^۶ و دریدا و تکرار آن عقیده است که معماری، بدون رویداد، بدون عمل، بدون فعالیت و بدون کاربرد، ممکن نیست. او به دنبال آن نوع از معماری است که در آن، ترکیب فضاها، رویدادها و حرکات - بدون هیچ سلسله‌مراتب یا اولییتی میان مفاهیم - دیده شود. از نظر او، به تبع تغییر شرایط اجتماعی - سیاسی جامعه، باید تعریفی دوباره از معماری ارائه نمود؛ که متناسب با تغییر آن شرایط باشد. درست همان‌گونه که دریدا در مکتب‌سازی^۷ بیان نموده است؛ حال آن‌که در زمان حاضر، معماری به شرایط طراحی نمی‌پردازد؛ بلکه موضوع معماری، طراحی شرایط است (چومی، ۱۳۹۹: ۸۳). ایده چومی از فلسفه شالوده‌شکنی و ساختارزدایی دریدا (۱۹۶۷)، اکسپرسیونیسم فلسفی دلوز (۱۹۶۸) و آموزه‌های پسا‌ساختارگرایانه فوکو (۱۹۶۹-۱۹۶۲)، تغذیه می‌شود. چومی امیدوار بود که در معماری، هرگاه تضاد برنامه‌ها و سازشی شوند، معلوم می‌گردد که این تضادها، درست بر ضد همان اساسی هستند که برنامه‌ها بر آن استوار بوده‌اند (بانی‌مسعود، ۱۳۹۹). طرح چومی، از به‌روی هم-قرارگیری سه سیستم منظم کاملاً متفاوت - نقاط، خطوط و سطوح - تشکیل می‌شود؛ که هرکدام در درون خود، کامل است؛ ولی وقتی بر روی هم قرار می‌گیرند، تلاقی مبهمی با یکدیگر پیدا می‌کنند (ویگلی^۸، ۲۰۲۲: ۴-۲۱).

¹ Discipline

² Eisenman & Iturbe

³ Roland Gérard Barthes

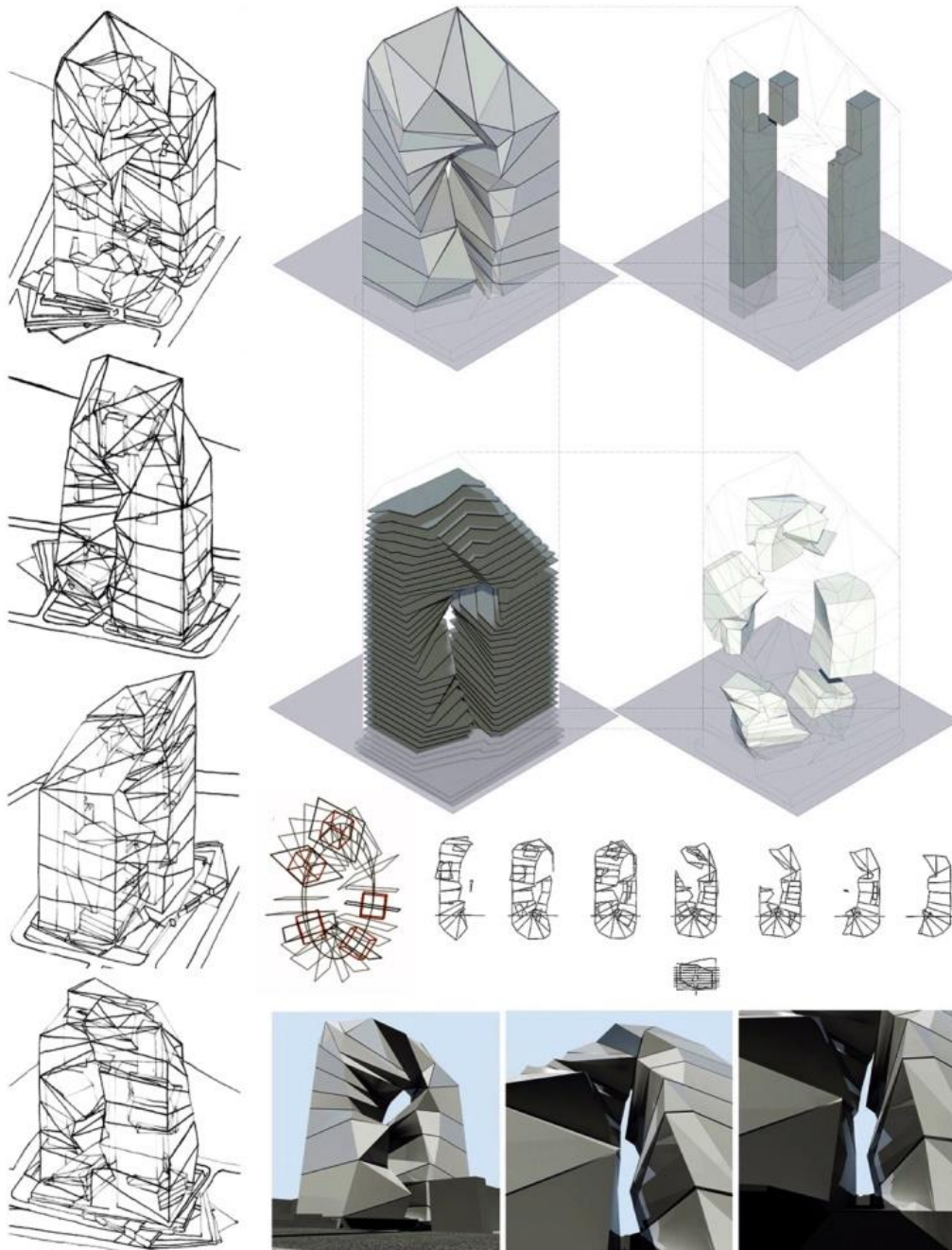
⁴ Paul-Michel Foucault

⁵ Georges Albert Maurice Victor Bataille

⁶ Gilles Louis René Deleuze

⁷ Deconstruction

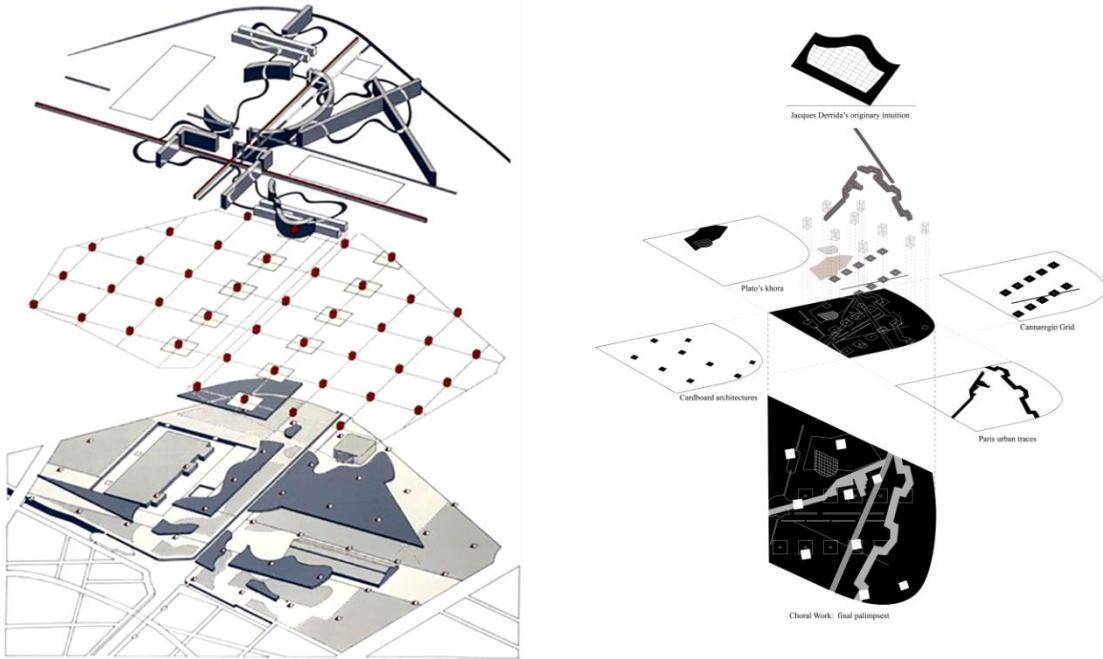
⁸ Mark Wigley

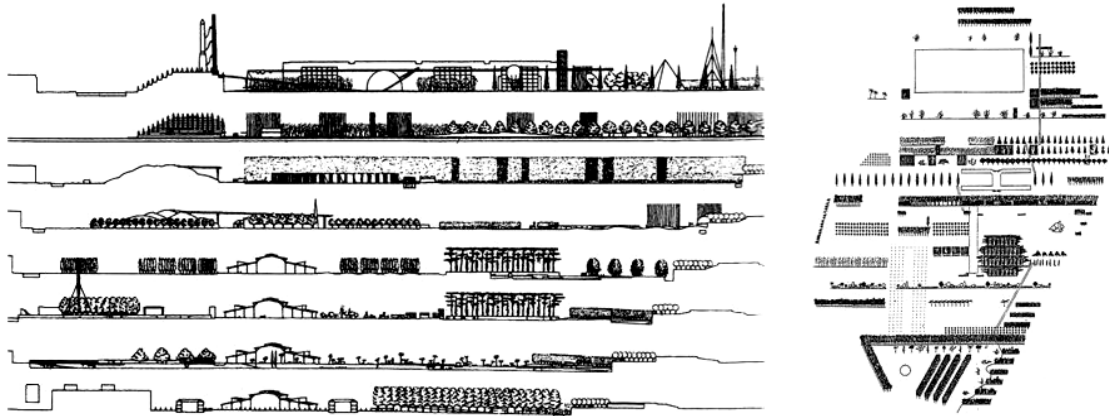
شکل ۱- تأخر؛ مکس راینهارت هاوس^۱ برلین، آلمان (۱۹۹۲-۱۹۹۳) | پیتر آیزنمن
 تداوم در عین تغییر (از طریق شالوده‌شکنی و ساختارزدایی)
 واسازی (دریدا / آیزنمن)
 (منبع: آیزنمن^۲، ۲۰۲۰)

^۱ MAX REINHARDT HAUS

^۲ Peter Eisenman

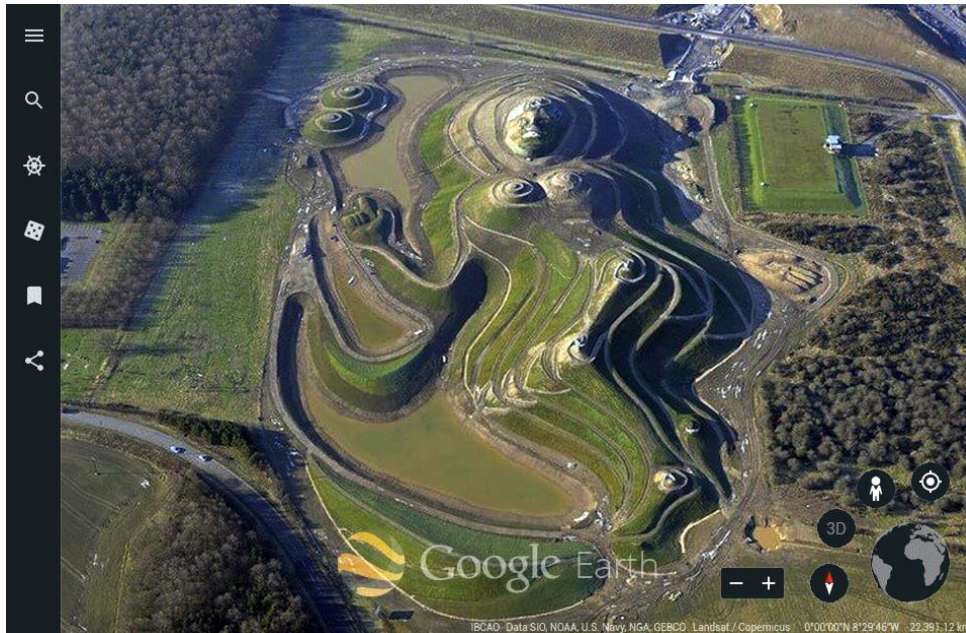

شکل ۲- نظم شطرنجی؛ پارک دُلاویلت^۱ پاریس، فرانسه | برنارد چومی
تکوین فضا (از طریق تکنولوژی و عملکرد)
تضادهای پویا (دریدا / چومی)
(منبع: چومی، ۱۳۹۹)

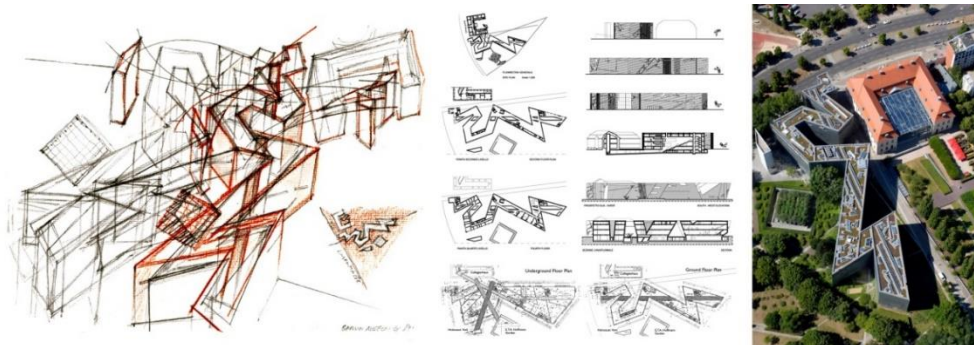

شکل ۳- سکانس‌بندی؛ پارک دُلاویلت پاریس، فرانسه | برنارد چومی
پیچیدگی ساختار (از طریق روابط برنامه‌محور و کاربردی)
پیچیدگی‌های انتزاعی (دریدا / ونتوری)
(منبع: چومی، ۱۳۹۹)

^۱ Parc de la Villette

شکل ۴- نظم در بی بی نظمی؛ باغ خیال کیهانی^۱ فرایشایر، اسکاتلند | چارلز جنکس
 کولاژ و تکرار (از طریق هندسه‌های خودسامان‌ده)
 معماری پرش کیهانی (دلوز / دریدا / جنکس)
 (منبع: Google Earth©2022)
 [55.13025939819076, -3.666314022896516]

شکل ۵- فضای پایان؛ موزه یهود^۲ برلین، آلمان (۱۹۹۲) | دانیل لیبسکیند
 رویداد، واقعه، مواجهه (از طریق حرکت میان خطوط)
 پیچیدگی فرم بر لبه نظم (جنکس / لیبسکیند)
 (منبع: لیبسکیند، ۲۰۲۱)

مبانی نظری پژوهش

پست‌مدرنیته، نقد مدرنیته در فرایند تاریخ است و پست‌مدرنیسم، آینه بحران مدرنیته؛ لیکن از آن‌جا که پست‌مدرنیسم، جایگزینی برای تفکر مدرن ندارد، تنها به صورت سلبی (و نه ایجابی)، با آن برخورد می‌نماید. به رغم آن‌که اندیشه مسلط، هم‌چنان تفکر مدرن است؛ تا آن‌جا که بتوان پست‌مدرنیسم را ادامه مدرنیته عنوان کرد (پازوکی، ۱۴۰۱). به زعم مورائوسکی^۳ (۲۰۲۰)، نقطه ارجاع این‌گونه پست‌مدرنیسم، همان اشکال متنوع مدرنیسم است؛ که نماینده نوعی تأملات فلسفی و رویکردهای رادیکال^۴ می‌باشد. هدف اصلی این نظریه، به‌چالش کشیدن شکاکیت و بدبینی نگرش پسانتقادی پست‌مدرنیسم و احیای تفکر رادیکال -

¹ The GARDEN of Cosmic Speculation

² The Jewish Museum

³ Stefan Morawski

⁴ Radicalism

مبنی بر دگرگونی‌های بنیادی - است؛ و مادام که چنین نگرشی حاکم باشد، هیچ جایگاهی برای جنبه ناپیدای تجربه، باقی نمی‌گذارد و تنها آن‌چه که تحقق‌پذیر است واقعی خواهد بود. در نتیجه، تعریف تجربه - خود - طردکننده داده‌های تجربه از خود و تلقی دیالکتیکی از «رویداد، واقعه و مواجهه» است (پالمر، ۱۴۰۱). از این رو، اگر در جهان سنت، ماهیت فرم، تابع سنت و در جهان مدرن، تابع عملکرد بوده است، در جهان کنونی، فرم باید تابع دیدگاه جهانی باشد (جنکز، ۱۴۰۰). بدین ترتیب و در چالشی ناگزیر، لیبرالیسم - به‌عنوان دربردارنده تصویر آن جامعه‌ای که با عزیمت از فرض حقیقت اصل وحدت، به توجیه و دفاع از اکتونیت اصل کثرت در وضع موجود می‌پردازد - در مقابل رادیکالیسم - به‌عنوان شاخص روشنگری عصر جدید که در نهفته‌گی صورتی شدن عقل، به تحول در وضع مطلوب انجامیده است - قرار می‌گیرد (آدورنو و هورکهایمر، ۱۴۰۱). واقعیتی که ناگزیر از رویداد است. در این میان، پست‌مدرنیسم، وجه غالب باور فرهنگی زمانه‌ای است که تمامی کنش‌های مدرن را - دوباره - در شرایط پست‌مدرن قالب‌ریزی می‌کند (جیمسون^۱، ۲۰۱۶): همه روابط ثابت و منجمد همراه با پیش‌داوری‌ها و عقاید کهنه و محترم وابسته به آن‌ها، به حاشیه رانده می‌شوند و تمامی روابط تازه شکل‌یافته، قبل از آن‌که استوار شوند، منسوخ می‌گردند؛ هر آن‌چه سخت و استوار است، دود می‌شود و به هوا می‌رود؛ هر آن‌چه مقدس است، دنیوی می‌شود و دست آخر، آدمیان ناچار می‌شوند با وضعیت واقعی زندگی و روابطشان با هم‌نوعان خویش، رو به‌رو گردند (مارکس و آنگل به نقل از برمن، ۱۴۰۱)؛ تا آن‌جا که وحدت متمرکز، جای خود را به کثرت گسسته داده، رویدادی مدرن از معماری را آشکار می‌کند.

تمامی رویدادهای معماری معاصر ایران و وجه تمایز این دوره با دیگر اعصار نیز ناشی از مواجهه فرهنگ ایرانی با فرهنگ مغرب زمین است. مواجهه‌ای که دیگر نقش هم‌حضور را بر عهده ندارد و حتی فراتر از آن، به اقتباس و تقلید کشانده شده است (انصاری، ۱۳۹۹)؛ و از آن‌جا که در این دوران، معماری ابزار (ایدئولوژیک) سرمایه‌داری گردیده، مسیر حرکت مدرنیته - به صورتی کنایه‌آمیز - تغییر جهت داده و علیه محرک اصلی خود - یعنی بورژوازی - به جریان می‌افتد؛ و برای آن‌که مبرهن کند پست‌مدرنیسم، مرحله‌ای دیگر از بسط دیالکتیک فرهنگ کاپیتالیسم (سرمایه‌داری) بوده است - که به دنبال رئالیسم و مدرنیسم می‌آید - شیوه‌ای منطقی را در تکامل گونه‌ای جدید از فرهنگ جهانی، از طریق بازسازی در وضعیت‌های آستانه‌ای و ناپایدار، در پیش می‌گیرد؛ که به واسطه ابهام، گشودگی و تعیین‌ناپذیری خود، به گذرگاهی موقت میان وضعیت‌های جایگزین، منتج گشته و به جای ایجاد تضاد، درگیر پدیدآوردن ارتباط میان این مواضع می‌گردد. از این‌رو، مکرراً به ایجاد رابطه بین سیستم‌ها و خلق فرم‌هایی که حداکثر تنش را در ارتباط با دیگر فرم‌ها داشته باشند، پرداخته و در یک وضعیت پایدار از گذری ناتمام، شرایط موجود را متحول می‌سازد؛ و بدین ترتیب، این امکان را فراهم می‌نماید تا عقلانیت، قطعیت خود را از دست داده و موقعیت جایگزین جدید را بپذیرد؛ و در یک وضعیت میانجی حاصل از جهشی بی‌انتهای رشدی نامحدود را ممکن سازد. این تکامل، در توالی ترکیب و اختلاط میان سیستم‌های فرمال^۲ (صوری)، تداوم یافته، جنبش خطی^۳ (خنثی) را کنترل نموده و کیفیت فرمال چیدمان فضایی سیالیت غیرخطی^۴ (پیچیده) را ممکن می‌سازد؛ که به ایجاد وضعیتی پایدار می‌انجامد؛ از این رو، به صورت مستمر مورد قیاس و تفسیر (نقد) قرار می‌گیرد. در نهایت، این پیچیدگی (فرمال)، چارچوبی را برای معماری - به‌مثابه فرایندی برای تفسیر - تعیین می‌نماید؛ که به‌دلیل مقاومتش در برابر گرایش‌های عقیدتی، به ابزاری انتقادی و شیوه‌ای برای مقاومت در برابر قدرت، تبدیل می‌شود (آیزنمن و ایتوربه، ۱۳۹۹)؛ حال آن‌که خود، آماده تغییر به واقعیتی دیگر است؛ تا آن‌چه را که باید، تغییر دهد (آیزنمن به نقل از روحی، ۱۳۹۹) و در نگرشی واقع‌گرایانه، بر پیچیدگی موسمی آن وضعیتی تأکید می‌ورزد که در بازتابی از واسازی مداوم وضعیت‌های آستانه‌ای ناپایدار، به بازنمایی از خوانش انتقادی پست‌مدرنیسم در معماری می‌پردازد.

مواد و روش پژوهش

در دهه‌های اخیر، برخلاف سنت‌های رایج دانشگاهی که آموزش معماری را فقط مبتنی بر تجربه و تمرین طراحی می‌دانستند، نیاز به پژوهش در زمینه‌های نظری و برقراری پیوند بین دیدگاه‌های نظری و شیوه‌های تجربی، بیش از پیش آشکار شده است.

¹ Fredric Jameson

² Formal methods

³ Linear movement

⁴ Non-linear Fluidity

تحولات ایجاد شده در آموزش معماری، گسترش علوم مرتبط با معماری و نیاز طراحی به مبانی برگرفته از تحقیقات روش مند، از مهم ترین زمینه های ایجاد این نیاز است (عینی فر؛ پیشگفتار مترجم، گروت و وانگ، ۱۴۰۰). امروزه استفاده از بازنمایی معماری به عنوان یک مفهوم محوری در ساخت واقعیت، بسیار مرسوم است. بازنمایی معماری روش های خود را در نظم و معنابخشیدن به مفاهیم، یافته است؛ لذا برای معناکاوای آن ها در متون معماری، می باید از مفاهیمی که درک بازنمایی را آسان تر می کنند، استفاده نمود (شجاعی و متین، ۱۳۹۸: ۴۵-۶۳). روش تحقیق نیز در بازنمایی های معماری، می باید توسط یک روش پژوهش کیفی آمیخته، بسط داده شود و نظام معنایی آن، ارزیابی و تفسیر گردد. در این راستا و با شناخت تفاوت های اساسی میان انواع بازنمایی معماری، سه نقش کلی برای مفاهیم، فرض شده است. سپس، در بخش تحلیلی، با رویکردی تفسیری، جداول استقرایی از آمیختن بازنمایی های معماری بر پایه هدف پژوهش، شکل گرفته است. بدین ترتیب تفاسیر به دست آمده می توانند ظرفیت های بازنمایی معماری را خصوصاً در حوزه معانی انتزاعی، ارتقاء دهند. در نتیجه می توان اظهار داشت که مهم ترین دلالت های ضمنی در شکل گیری بازنمایی های عینی در معماری معاصر به ویژه معماری معاصر ایران، از تقابل و ترتیب زمانی، مشابهت ظاهری و مجاورت مکانی و همچنین تأثیر از متون مرتبط دیگر، شکل گرفته اند. در رویکرد استقرایی - که بیشترین کاربرد را در روش - های پژوهش کیفی از جمله در نظریه پردازی داده بنیاد دارد - تأکید پژوهشگران بر تحلیل استقرایی داده ها است. اگرچه برخی، نظریه داده بنیاد را فرایندی صرفاً قیاسی توصیف کرده اند، ولی اشتراوس و کوربین چنین تصویری را اشتباه می دانند و معتقدند همه نظریه های علمی، پیش از آن که نیازمند به تصویر در آمدن باشند، به دقت در صورت بندی و در نهایت، به کنترل نیاز دارند؛ بنابراین، همان قدر که قیاس (دریافت نظریه) لازم است، به استقراء (تشریح و صورت بندی) و درستی سنجی (کنترل) نیز محتاج اند (کوربین و اشتراوس^۱، ۱۴۰۰).

روش تحقیق حاضر، از نوع کیفی است؛ که به شیوه نظریه پردازی داده بنیاد^۲ انجام شده است. نظریه داده بنیاد (یا گراند تئوری)، رهیافتی در پژوهش کیفی است؛ که به وسیله آن و با استفاده از دسته ای از داده ها، یک نظریه تولید و تکوین می شود. در این تحقیق، برای تجزیه و تحلیل داده ها از رهیافت نظام مند (یا سیستماتیک) - که با نظریه اشتراوس و کوربین (۱۹۹۸) شناخته می شود - استفاده شده است. بنابر تقسیم بندی کوربین و اشتراوس (۱۴۰۰)، رهیافت سیستماتیک دارای سه مرحله کدگذاری باز (مفاهیم)، کدگذاری محوری (شرایط علی، راهبردها، زمینه، شرایط مداخله گر و پیامدها) و کدگذاری انتخابی (گزینشی)، است. این سه نوع کدگذاری، سطوح مختلف کدگذاری را نشان می دهند و هر یک به نکته متمایزی در بیان مقوله ها در نظریه پردازی داده بنیاد می پردازد (دانایی فرد و اسلامی، ۱۴۰۰). در واقع - و به بیانی دیگر که چارمز^۳ (۲۰۲۱) معتقد است - در فرایند کدگذاری، ابتدا پژوهشگر با ذهنی باز، انبوهی از ایده های خود را درباره داده های موجود، بیان می کند؛ که این کار (کدگذاری اولیه)، نخستین گام در منطقی کردن و انتزاعی نمودن داده های خام است. سپس، با تأکید بیش تر بر کدهای مشترک، از ترکیب کدهای اولیه، کدهای جدیدی به دست می آید (کدگذاری متمرکز)؛ که نیازمند تصمیماتی است مبنی بر این که کدام کدها، تحلیلی ترین منطق را برای طبقه بندی جامع، فراهم می کنند.

روش گردآوری اطلاعات

این پژوهش، از مطالعات کتابخانه ای (منابع اسنادی و استنادی) و روش میدانی (مشاهده، مصاحبه و پرسشنامه)، در گردآوری اطلاعات، استفاده کرده است. در این تحقیق، از نرم افزار تحقیقات کیفی مکس کیودا^۴ در مراحل مختلف تحلیل، بهره گیری شده است. این نرم افزار، علاوه بر تسهیل فرایند کدنویسی، با ارائه خروجی های گرافیکی، فرایند تحلیل را نیز تسهیل می کند. توجه کنید علی رغم آن که نرم افزار، به محقق در انجام وظایف خود کمک زیادی می کند، اما - در واقع - تحلیل را انجام نمی دهد. فرایند تحلیل و گزارش اطلاعات کیفی، به صورت دستی و توسط محقق، صورت می گیرد. مهم ترین ابزار گردآوری داده ها در تحقیقات کیفی، مصاحبه است. مصاحبه، گفتگویی هدفمند است؛ که در آن پژوهشگر تلاش می کند تا از طریق تعامل با

¹ Juliet M. Corbin & Anselm L. Strauss

² Grounded Theory

³ Kathy Charmaz

⁴ MaxQDA 2020

مصاحبه‌شونده، اطلاعاتی درباره مسئله مورد نظر خود، به دست آورد (فلیک^۱، ۲۰۲۲). روشی که برای مصاحبه انتخاب می‌شود، با راهبردها، اهداف و سؤال‌های پژوهش، تناسب دارد. از این رو، داده‌های تحقیق، به روش مصاحبه‌های نیمه‌ساختاریافته با اساتید و متخصصین معماری - که هم به صورت آکادمیک و هم به صورت حرفه‌ای مشغول به فعالیت هستند - گردآوری شده است. مصاحبه نیمه‌ساختاریافته از معمول‌ترین انواع مصاحبه است که در تحقیقات کیفی مورد استفاده قرار می‌گیرد. این نوع مصاحبه، بین دو حد نهایی ساختاریافته و بدون ساختار، واقع می‌شود (برینکمان^۲، ۲۰۲۲). شیوه‌نامه مصاحبه^۳ شامل سؤالات ازپیش‌تعیین - شده است. در مصاحبه، از تمام مصاحبه‌شوندگان سؤالات مشابهی پرسیده می‌شود؛ اما ایشان آزاد هستند که پاسخ‌های خود را به هر طریق که تمایل دارند، ارائه نمایند. در این مورد، مسئولیت کدگذاری پاسخ‌ها و طبقه‌بندی آن‌ها، بر عهده پژوهش‌گر (به عنوان شخص مصاحبه‌کننده) خواهد بود (کلارک و همکاران^۴، ۲۰۲۱). نکته قابل توجه آن که ترتیب سؤالات در مصاحبه نیمه - ساختاریافته، بنا بر مقتضیات مصاحبه، می‌تواند تغییر کند؛ تا از گسترش و تولید اطلاعات زائد، جلوگیری و مصاحبه حول محور اصلی مسئله، ادامه یابد (لویز و سیلور، ۱۳۹۹). بدین ترتیب، در مصاحبه هفدهم، اشباع نسبی (در مفهوم اشباع هرکدام از سؤالات) در بالاترین سطح اشباع، حاصل گردید و به منظور اطمینان از داده‌های جمع‌آوری‌شده و دستیابی به اشباع مطلق (در مفهوم اشباع مجموع سؤالات)، فرایند مصاحبه تا مصاحبه بیست و هفتم ادامه یافت و مورد کفایت نظری قرار گرفت. یافته‌ها نشان می‌دهند که از مجموع ۱۷ مصاحبه، میزان فراوانی گویه‌های کدگذاری‌شده، تعداد ۵۹۶۹ کد از نسبت فراوانی ۱۳۳۷ کد، بوده است؛ که پس از پالایش و ادغام، به ۶۶۶ کد، تقلیل و در ۱۲۳ مقوله و ۱۷ طبقه، با طبقه محوری فرم تابع رویداد معماری، مرتبط شده‌اند.

روایی و پایایی داده‌ها

پس از پایان مصاحبه‌ها و پیاده‌سازی گفتگوها و اشتراک‌گذاری متن و کدهای اولیه با هر یک از مصاحبه‌شوندگان، شاخص اعتبار و قابلیت اطمینان، مورد ارزیابی قرار گرفت. تأیید شاخص کیفیت پایایی تحقیق، به روش تعیین درصد توافق درون موضوعی، ارزیابی گردید. میانگین قابلیت اطمینان میان محقق و مصاحبه‌شوندگان در ۱۷ مصاحبه مورد تحلیل، ۹۰.۳۷ درصد به دست آمد. همچنین، قابلیت روایی حاصل از اعتبار داده‌ها نیز با همکاری محقق و دو همکار تحلیل‌گر کیفی (با درجه علمی دکتری مدیریت و آمار تحلیلی)، دو همکار پژوهشی هیئت علمی (با درجه دکتری معماری) و دو همکار پژوهشی نظریه‌پرداز داده‌بنیاد (با درجه علمی دانش‌آموخته دکتری؛ در مرحله تدوین رساله با رهیافت نظریه‌پردازی داده‌بنیاد)، محاسبه گردید. میزان روایی مصاحبه‌های نهایی، میانگین ۷۸.۰۷۲۰ درصد را نشان داد. میانگین توافق ۹۰.۳۷ درصد، نشان از قابلیت اطمینان تقریباً کامل و میانگین ۷۸.۰۷۲۰ درصد سطح معیار کوهن و پوشش بیش از ۰.۶ ضریب کاپا، قابلیت اعتبار را ایده‌آل توصیف می‌نماید. با توجه به آزمون‌های انجام‌شده، روایی و پایایی کیفی، مورد تأیید و نتایج به‌دست‌آمده - با بررسی معیارهای تطبیق، تعمیم، قابلیت فهم و کنترل - قابل ارزیابی و تفسیر می‌باشند. لازم به ذکر است که به منظور حصول یک توافق کامل، فرایند کدگذاری تا حصول توافق صد درصدی، مورد بازنگری و تصحیح، قرار گرفته است. توضیح این‌که شاخص اعتبار و قابلیت اعتماد، بر پایه نقش‌گرایی نظام‌بنیاد هالیدی^۵ (۲۰۱۴) و با استفاده از یک حجم نمونه ۵ تا ۲۵ آزمودنی، ارزیابی می‌شود (مایرینگ^۶، ۲۰۲۱).

یافته‌های پژوهش

پس از انجام چهار گام اساسی (فراخوانی داده‌ها، گروه‌بندی اطلاعات، ایجاد پوشه‌های فرعی و تخصیص متغیرها به اسناد در کدگذاری فایل‌های مصاحبه)، نرم افزار مکس کیودا، آماده ارائه مدل‌های داده بنیاد می‌باشد. شاخص‌ترین این مدل‌ها، مدل نمودار درختی - با محوریت کدهای انتخابی کدگذاری شده - است. نمودار درختی، معادل بصری روابط میان مفاهیم است؛ که با

¹ Uwe Flick

² Svend Brinkmann

³ Interview Protocol

⁴ Clark, Tom; Foster, Liam; Bryman, Alan; & Sloan, Luke

⁵ M.A.K.Halliday's Systemic functional

⁶ Philipp Mayring

یک محور مرکزی آغاز می‌شود. این محور، در واقع همان مسئله‌ای است که باید حل شود و یا ایده‌ای است که می‌بایست مورد تحلیل و بررسی قرار گیرد. از نمودار درختی می‌توان برای اتخاذ تدابیر یا تعیین پیامدها و راهبردها و یا تأثیرات فرعی دسته‌بندی‌ها یا رویدادها و رسیدن به سطوح پایین‌تری از جزئیات، استفاده کرد. این امر کمک می‌کند تا بتوان با دقت در پیچیدگی‌های جزئی مسئله، راه‌حل‌های موجود و مسیر تصمیم‌گیری را به یک تصویر بزرگ و جامع، تعمیم داد. جدول ۱، مقیاس فراوانی نظام‌بنیاد هالیدی را برای متغیرهای پژوهش در نسبت فراوانی کد انتخابی و تصویر ۶، نمودار درختی کدهای مستخرج از تحلیل داده بنیاد نمونه‌مصاحبه (P01) را نمایش می‌دهد. در پایان، نتایج پژوهش - در قالب یک گزارش عمومی و کلی، تفسیر و ارائه شده است.

جدول ۱- مقیاس فراوانی متغیرهای پژوهش در نسبت فراوانی کد انتخابی بر اساس نقش‌گرایی نظام‌بنیاد هالیدی

نمودار منحنی فراوانی	درصد فراوانی	متغیر محوری	کد انتخابی
	۸	بازنمایی عینی	فرم تابع رویداد معماری
	۸	تعامل	
	۳۲	رویداد	
	۴	قدرت	
	۸	ثروت	

(منبع: یافته‌های پژوهش، ۱۴۰۱)

بحث و جمع‌بندی

از میان انبوه مطالعاتی که به توصیف موضوع فرم در معماری معاصر ایران پرداخته‌اند، چالش مواجهه و تقابل سنت و مدرنیته در تحولات اجتماعی و فرهنگی ایران (به ویژه در عصر پهلوی)، مهم‌ترین عامل شکل‌گیری فرم در معماری معاصر بوده است. هم-چنین در موضعی مشابه، نوآوری عامل ارتقاء فرآورده‌های معماری معاصر ایران ذکر شده است. لیکن هیچ‌یک از این دو موضع، تفسیری از فرم در معماری ارائه نمی‌دهند و صرفاً به تحلیل تاریخی و کالبدی آن از نگاه اَبُرکتیو می‌پردازند. لیکن علی‌رغم نگرشی بر بازشناسی و چگونگی تأثیرات معماری پست‌مدرن بر معماری معاصر ایران، نگرش فلسفی این مطالعات به پست-مدرنیته با محوریت معماری مدرن نیز صرفاً به نقدی پوزیتیویستی از آثار معماری ایران دست می‌یابد؛ که در نهایت منتج به نقدی تطبیقی از آثار معماری معاصر شده است. بدین ترتیب نقد تفسیری از جریان تفکرات پست‌مدرنیستی معاصر بی‌ثمر می‌ماند. خاصه آن‌که تحولات دو دهه اخیر، بسیار فراتر از زمینه‌های زمانی و مکانی تحلیل محقق بوده و این تحقیقات و نظریات از نقطه‌ای به بعد (که مشخصاً اواخر دوره پهلوی دوم می‌باشد)، پیش نمی‌رود؛ و یا اگر هم حرکتی کرده است - صرفاً - به بازتعریف، بازساخت یا بازگویی تاریخی این مقوله توجه دارد؛ آن هم نه به شیوه سیستماتیک و هدفمند؛ بنابراین، بازنگری در آرای گذشته و بازخوانی این نظرات نمی‌تواند به بازسازی و بازآفرینی نظریات نوین منطبق با شرایط و نیازهای روز، منجر شود. از این جنبه، این تحقیق پا را فراتر می‌گذارد و در روایتی فلسفی از یک تفسیر همه جانبه تاریخی و در راستای تبیین و تأویل یک تحول بنیادین، به ارائه نوعی از فرم در معماری خواهد پرداخت؛ که آن را در تبعیت از فرهنگ جهانی معرفی می‌کند و در تطابق با یک دیدگاه جهانی از رویداد به مثابه عملکردی کاربردی برنامه‌محور (نظریه چومی)، فرم را تابع رویداد معماری می‌نامد. این پژوهش - هم‌راستا با دیگر سلف مشابه خود - بر محور مدرنیته می‌ایستد. از این جهت با آنان مشترک است. لیکن آن‌چه این پژوهش را از دیگران متمایز می‌سازد، افق چشم‌انداز آن است؛ که بر گستره معماری پست‌مدرن ایرانی و آینده آن می‌نگرد و با ورود به معماری پست-مدرن و جایگاه پست‌مدرنیسم در معماری معاصر ایران، از آن عبور می‌کند و در این مسیر، نحوه مواجهه معماری ایران معاصر با معماری جهانی را به چالش می‌کشد و با طرح مواضع پست‌مدرنیسم، در رویکردی انتقادی، سرنوشت خرد دوره جدید را در تداومی در عین تغییر

معین سازد. لذا در این راستا سعی دارد تا از گذشته خود برخیزد، به حال معاصر برسد و به آینده دست یابد؛ و در تجلی تکامل (عینی و انتزاعی) از یک معماری رادیکال و در هم‌سویی با معماری جهانی و به دور از هویت‌شکنی، در عملکردی برنامه‌محور و کاربردی نتیجه می‌گیرد که معماری معاصر، همان رویدادی است که به هدایت این تحول بنیادین می‌پردازد؛ و در این وضعیت مدرن، ماهیت فرم در تبعیت از رویداد معماری در شرایط پست‌مدرن شکل می‌گیرد.

نتیجه‌گیری

هدف پژوهش حاضر، بازنمایی عینی فرم و عملکرد معماری در تبعیت از فرهنگ جهانی است. این پژوهش، به دنبال پاسخ این پرسش که کارکرد کالبدی فرم در معماری معاصر - به ویژه معماری معاصر ایران - چگونه است؟ به روش کیفی، انجام و با بهره‌گیری از رهیافت نظریه داده بنیاد، مورد واکاوی و تحلیل و در نهایت، ضمن تفسیر سطوح مختلف فرم در معماری، منجر به تولید و ارائه نظریه فرم تابع رویداد معماری شده است؛ داده‌های پژوهش در قالب ۱۷ مصاحبه نیمه‌ساختاریافته، طبقه‌بندی و محتوای پاسخ‌ها، با استفاده از نرم‌افزار تحلیل کیفی مکس کیودا نسخه ۲۰۲۰، مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت. به منظور استخراج مقوله‌های اصلی و فرعی، از پرسشنامه‌ای ۸ سؤالی بر پایه اهداف پژوهش، استفاده گردیده است. محتوای فایل‌های مصاحبه، در سه مرحله کدگذاری (باز، محوری و انتخابی)، استخراج و پس از پالایش، با یکدیگر ادغام و در نهایت، در طبقه‌بندی‌های معنادار، دسته‌بندی شد. مراحل کدگذاری، در قالب جداول نظام‌یافته، گزارش و مقدار فراوانی متناظر با هر یک از کدها، ارزیابی، محاسبه و ارائه شد. بررسی شاخص‌های به دست آمده حاکی از آن است که آزمون روایی و پایایی، مورد تأیید است. لذا، با تکیه بر یافته‌ها و نتایج حاصل، به نظر می‌رسد فرم در معماری معاصر، تابع یک بازنمایی عینی از فرهنگ جهانی است؛ که به واسطه خاصیت تعاملی‌اش با فضا (کالبد)، در قالب یک رویداد برنامه‌محور، متضمن پاسخ‌گویی به عملکرد خواهد بود. لیکن آنچه این پژوهش را از دیگران متمایز می‌سازد، افق چشم‌انداز آن است؛ که بر گستره معماری پست‌مدرن ایرانی و آینده آن می‌نگرد و با ورود به معماری پست‌مدرن و جایگاه پست‌مدرنیسم در معماری معاصر ایران، از آن عبور می‌کند و در این مسیر، نحوه مواجهه معماری ایران معاصر را با معماری جهانی، به چالش می‌کشد و با طرح مواضع پست‌مدرنیسم، سرنوشت خرد عصر جدید را در تداومی در عین تغییر، بیان می‌دارد. لذا در این راستا سعی دارد تا از گذشته خود برخیزد، به حال معاصر برسد و به آینده دست یابد؛ و در تجلی تکامل (عینی و انتزاعی) از یک معماری رادیکال و در هم‌سویی با معماری جهانی، در عملکردی برنامه‌محور و کاربردی نتیجه می‌گیرد که معماری معاصر، بازنمایی از همان رویدادی است که با رویکردی واقع‌گرایانه و انتقادی، به هدایت این تحول بنیادین می‌پردازد؛ و در بحرانی خودانعکاسی از تغییرات مداوم وضعیت‌های آستانه‌ای، به گذرگاهی موقتی میان وضعیت‌های جایگزین منجر می‌شود؛ که به‌جای ایجاد تضاد بین دو فرم، به دنبال پدیدآوردن ارتباط میان آن‌ها است؛ حال، به شکل تغییر و تحول در تکوین بافتار فضا (از طریق تکنولوژی و عملکرد)؛ و یا به شکل تضادهای پویا و پیچیدگی‌های انتزاعی ساختار (از طریق روابط برنامه‌محور و کاربردی).

نظریه فرم تابع رویداد معماری

فرم در معماری معاصر، یک بازنمایی عینی از فرهنگ در معماری است؛ که به واسطه خاصیت تعاملی‌اش با فضا (کالبد)، متضمن پاسخ‌گویی به عملکرد، خواهد بود؛ و در قالب یک رویداد مبتنی بر تغییر و تحول در تکوین بافتار فضا (از طریق تکنولوژی و عملکرد) و یا پیچیدگی ساختار (از طریق روابط برنامه‌محور و کاربردی)، به شکل تضادهای پویا و پیچیدگی‌های انتزاعی، عمل خواهد کرد؛ و ناگزیر از سلطه اراده سیاسی (قدرت) و عملکرد اقتصادی (ثروت)، تابع رویدادی است که - خود - تابع فرهنگ جهانی است و به دنبال جهانی‌شدن؛ و دستیابی به آن، وابسته به صنعت، سرمایه، رقابت و تکنولوژی. از این رو و به عبارتی اجمالی:

فرم، تابع رویداد معماری است!

کلیدواژه‌گان نظریه فرم تابع رویداد معماری: بازنمایی عینی، تغییر و تحول، فرهنگ جهانی، قدرت، ثروت، رقابت، تکنولوژی.

منابع

- آدورنو، تئودور؛ و هورکهایمر، ماکس. (۱۹۴۴). دیالکتیک روشنگری، ترجمه مراد فرهادپور و امید مهرگان (۱۴۰۱)، چاپ نهم، نشر هرمس، تهران. آیزنمن، پیتر؛ و ایتوریه، ایسا. (۲۰۲۰). تأخر، ترجمه حسام عشقی صنعتی و مرتضی نیک فطرت (۱۳۹۹)، فکر نو، تهران.
- انصاری، حمیدرضا. (۱۳۹۹). تحلیلی بر معماری معاصر ایران، چاپ سوم، نشر سبزان، تهران.
- بانی مسعود، امیر. (۱۳۹۹). پست مدرنیته و معماری؛ بررسی جریان های فکری معماری معاصر غرب، چاپ هفتم، نشر خاک، اصفهان.
- برمن، مارشال. (۱۹۸۲). تجربه مدرنیته: هر آنچه سخت و استوار است دود می شود و به هوا می رود، ترجمه مراد فرهادپور (۱۴۰۱)، چاپ ششم، تهران: طرح نقد، تهران.
- بلوگولوفسکی، ولادیمیر. (۲۰۱۵). مظلومین همیشگی، جلد دوم، ترجمه علی شامس و مهشید معتمد (۱۴۰۰)، انتشارات فکر نو، تهران.
- پازوکی، شهرام. (۱۴۰۱). عرفان و هنر در دوره مدرن (فرهنگ و تکنولوژی مدرن)، چاپ سوم، نشر علم، تهران.
- پالم، ریچارد ا. (۱۹۶۹). علم هرمنوتیک، ترجمه محمدسعید حنایی کاشانی (۱۴۰۱)، چاپ دوازدهم، نشر هرمس، تهران.
- جنکز، چارلز. (۲۰۱۱). داستان پست مدرنیسم، ترجمه احسان حنیف (۱۴۰۰)، چاپ دوم، فکر نو، تهران.
- چومی، برنارد. (۱۹۹۴). معماری و انفصال، ترجمه حسام عشقی صنعتی و مرتضی نیک فطرت (۱۳۹۹)، فکر نو، تهران.
- حقیر، سعید و کامل نیا، حامد. (۱۴۰۰). نظریه مدرنیته در معماری ایران، چاپ دوم، مؤسسه چاپ و انتشارات دانشگاه، تهران.
- خویی، حمیدرضا. (۱۳۸۶). مقدماتی در باب نقد آثار معماری و شیوه های آن در دوره جدید، فصلنامه پژوهشنامه فرهنگستان هنر، ۱(۲)، ۴۶-۶۱.
- <https://www.noormags.ir/view/fa/articlepage/540145>
- دانایی فرد، حسن؛ و اسلامی، آذر. (۱۴۰۰). کاربرد نظریه داده بنیاد در عمل؛ ساخت نظریه بی تفاوتی سازمانی، چاپ دوم، انتشارات دانشگاه امام صادق (ع)، تهران.
- دیا، داراب. (۱۳۷۴). مروری بر معماری معاصر جهان و مسئله هویت، فصلنامه معماری و شهرسازی، ۱(۱)، ۴۶-۵۷.
- <https://www.noormags.ir/view/fa/articlepage/1377908>
- روحی، پویان. (۱۳۹۹). پیتر آیزنمن؛ یادداشت ها، گفت وگوها، مناظره ها، کتابکده کسری، مشهد.
- شایگان، داریوش. (۱۹۶۰). افسون زدگی جدید: هویت چهل تکه و تفکر سیار، چاپ دوازدهم، ترجمه فاطمه ولیانی (۱۴۰۱)، نشر فرزانه روز، تهران.
- شجاعی، محبتی و متین، مهرداد. (۱۳۹۸). تبیین نشانه شناختی رمزگان در روش های بازنمایی معماری، فصلنامه آرمانشهر، ۱۲(۲۹)، ۴۵-۶۳.
- [DOI:10.22034/aaud.2020.102364](https://doi.org/10.22034/aaud.2020.102364)
- طهوری، نیر. (۱۳۹۶). آموختن از هایدگر، فصلنامه کیمیای هنر، ۶(۲۵)، ۷۳-۹۲.
- https://kimiahonar.ir/browse.php?a_id=1181&sid=1&slc_lang=fa
- عبدالکریمی، بیژن. (۱۳۹۸). بازخوانی پرسش از پست مدرنیسم ایرانی (۱۳۹۵)، مرکز پژوهش های اسلامی، تهران.
- قبادیان، وحید. (۱۴۰۰). سبک شناسی و مبانی نظری در معماری معاصر ایران، چاپ چهارم، فکر نو (علم معمار)، تهران.
- قبادیان، وحید. (۱۳۹۸). بازخوانی: ما میراث داران میراث خواریم (۱۳۹۵)، دوهفته نامه طراح امروز، ۱(۶)، ۸.
- <https://www.caoui.ir/fa/note/952>
- کرم اللهی، نعمت الله و حسنی، محمد. (۱۳۹۶). مبانی نظری مفهوم بازنمایی؛ با تأکید بر ابعاد معرفت شناختی، فصلنامه معرفت فرهنگی اجتماعی، ۸(۳۲)، ۴۵-۶۸.
- <https://ensani.ir/fa/article/395026>
- کوربین، جولیت ام. و اشتراوس، آنسلم ال. (۲۰۱۴). اصول تحقیق کیفی: شیوه ها و رویه های توسعه گراند تئوری، ترجمه ناهید دهقان نیری و علی فخرموحدی و مریم اسماعیلی و تابنده صادقی و زهرا طیبی (۱۴۰۰)، اندیشه رفیع، تهران.
- گادامر، هانس - گئورگ (۱۹۷۶). دیالکتیک هگل: مقاله هایی از مجموعه فلسفه نوین، ترجمه پگاه مصلح (۱۴۰۱)، چاپ چهارم، انتشارات علمی و فرهنگی، تهران.
- گروت، لیندا و وانگ، دیوید. (۲۰۰۵). روش های تحقیق در معماری، ترجمه علیرضا عینی فر (۱۴۰۰)، چاپ یازدهم، مؤسسه انتشارات دانشگاه تهران، تهران.
- گیدنز، آنتونی. (۱۹۹۱). تجدد و تخصص: جامعه و هویت شخصی در عصر جدید، ترجمه ناصر موقیان (۱۳۹۸)، چاپ یازدهم، نشر نی، تهران.
- نوذری، حسینعلی. (۱۳۹۸). نظریه انتقادی مکتب فرانکفورت در علوم اجتماعی و انسانی، چاپ ششم، انتشارات آگه، تهران.
- لویز، آن و سیلور، کریستینا. (۲۰۰۷). راهنمای گام به گام استفاده از نرم افزار MAXqda2 در تحقیق کیفی، ترجمه ابوالفضل رضانی (۱۳۹۹)، چاپ دوم، نشر جامعه شناسان، تهران.

References:

- Abdolkarimi, B. (2019). the Question of Iranian Postmodernism review (2016), Islamic Research Center Press, Tehran. [In Persian]
- Adorno, Theodor W. & Horkheimer, M. (1944), Dialectic of enlightenment: philosophical fragments, translated by Morad Farhadpour and Omid Mehrگان (2022), 9th edition, Hermes Pub., Tehran. [In Persian]

- Ansari, H. (2019), an analysis on Iran contemporary architecture, third edition, Sabzan Pub., Tehran. [In Persian]
- Bani Masoud, A. (2019). Postmodernity and Architecture; Review of currents of contemporary architecture in the West, 7th edition, Khak Pub., Esfahan. [In Persian]
- Belogolovsky, V. (2015). Conversations with architects : in the age of celebrity: David Adjaye, Alejandro Aravena, Shigeru Ban, Elisabeth Diller, Peter Eisenman et al, second vol., translated by Ali Shams and Mahshid Motamed (2021). Fekr-e-No Pub., Tehran. [In Persian]
- Berman, M. (1982). all that is solid melts into air: the experience of modernity, translated by Morad Farhadpour (2022). 6th edition, Tarh-e-Naghd, Tehran. [In Persian]
- Brinkmann, S. (2022). Qualitative Interviewing: Conversational Knowledge through Research Interviews, Oxford University Press. London.
- Charmaz, K. (2021). the genesis, grounds, and growth of constructivist grounded theory, Oxford University Press. London.
- Clark, T.; Foster, L.; Bryman, A.; & Sloan, L. (2021). Bryman's social research methods, Oxford University Press. London.
- Collier, D. (2011). Understanding process tracing, PS: political science & politics, 44(4), 823-830. <https://doi.org/10.1017/S1049096511001429>
- Corbin, Juliet M. & Strauss, Anselm L. (2014). Basics of qualitative research: Techniques and procedures for developing grounded theory, translated by Nahid Dehghan Nayyeri, Ali Fakhrmohamedi, Maryam Esmaili, Tabandeh Sadeghi, and Zahra Tayebi (2021). Andishe Rafi Pub., Tehran. [In Persian]
- Danaei Fard, H. & Eslami, A. (2021). the application of Grounded theory in practice; constructs the theory of organizational indifference, second edition, Imam Sadegh University Press, Tehran. [In Persian]
- Diba, D. (1995). a review of contemporary world architecture and the issue of identity, Architecture and Urbanism, 1(1), 46-57. [In Persian] <https://www.noormags.ir/view/fa/articlepage/1377908>
- Eisenman, P., & Iturbe, E. (2020). Lateness, Princeton University Press.
- Flick, U. (2022). The SAGE Handbook of Qualitative Research Design :An introduction to qualitative research, SAGE, London.
- Gadamer, Hans-Georg (1976). Hegel's dialectic: Five hermeneutical studies, translated by Pegah Mosleh (2021). 4th edition, Scientific and Cultural Pub., Tehran. [In Persian]
- Ghobadian, V. (2021). stylistics and theoretical foundations in Iran contemporary architecture, 4th edition, Fekr-e-No Pub. (Architectural Science), Tehran. [In Persian]
- Ghobadian, V. (2019). review: We are the inheritors of the inheritance (2016), Designer Today, 1(6), 8. [In Persian] <https://www.caoi.ir/fa/note/952>
- Giddens, A. (1991). Modernity and self-identity, translated by Nasser Movaffaghian (2019), 11th edition, Ney Pub., Tehran. [In Persian]
- Grote, L., & Wang, D. (2005). Research Method in Architecture, translated by Alireza Einifar (2021), 11th edition, Tehran University Press, Tehran. [In Persian]
- Haghir, S. & Kamelnia, H. (2021). The theory of modernity in Iranian architecture, second edition, Tehran University Press, Tehran. [In Persian]
- Jameson, F. (2016). Postmodernism or the cultural logic of late capitalism, Routledge, Oxfordshire.
- Jay, M. (2022), the Authoritarian Personality and the Problematic Pathologization of Politics, Polity, Vol. 54, No. 1, PP. 124-145. <https://www.journals.uchicago.edu/doi/abs/10.1086/717189>
- Jencks, Ch. (1996). What is post-modernism? Academy Editions. London.
- Jencks, Ch. (2011). The story of post-modernism : five decades of the ironic, iconic and critical in architecture, translated by Ehsan Hanif (2021). second edition, Fekr-e-No Pub., Tehran. [In Persian]
- KaramAllahi, N. & Hassani, M. (2017). theoretical foundations of the concept of representation; with an emphasis on the epistemological dimensions, Cultural and Social Knowledge, 8(32), 45-68. [In Persian] <https://ensani.ir/fa/article/395026>
- Khoei, H. (2016). Preliminaries on the criticism of architectural works and methods in the new age, research journal of the Iranian Academy of Art, 1(2), 46-61. [In Persian] <https://www.noormags.ir/view/fa/articlepage/540145>

- Kriegel, U. (2020). *The Oxford handbook of the philosophy of consciousness*, Oxford University Press, London.
- Lewins, A. & Silver, C., (2007). *Using software in qualitative research: A step-by-step guide*, translated by Abolfazl Ramazani (2020). second edition, Sociologists Pub., Tehran. [In Persian]
- Libeskind, D. (1992). *Between the Lines: The Jewish Museum*; Berlin, *Research in phenomenology*, Vol. 22, No. 1, PP. 82-87. <https://www.jstor.org/stable/24654490>
- Libeskind, D. (2021). *Being at the Edge of Order, Spirituality in Architectural Education: Twelve Years of the Walton Critic Program*, the Catholic University of America, Washington, D.C.
- Mayring, P. (2021). *Qualitative content analysis: A step-by-step guide*. *Qualitative Content Analysis*, SAGE, London.
- Morawski, S. (2020). *the troubles with postmodernism*, Routledge, Oxfordshire.
- Morgan, A. (2020). *Representations mental, psicologosenlinea*, HealthFlex, Italy.
- Nozari, H. (2019). *Critical theory of the Frankfurt school in social and human sciences*, 6th edition, Agah Publ., Tehran. [In Persian]
- Palmer, Richard E. (1969). *Hermeneutics: interpretation theory in Schleiermacher, Dilthey, Heidegger and Gadamer*, translated by Mohammad Saeed Hanaei Kashani (2022), 12th edition, Hermes Pub., Tehran. [In Persian]
- Pazouki, Sh. (2022). *mysticism and art in the modern era (culture and modern technology)*, third edition, Elm pub., Tehran. [In Persian]
- Rouhi, P. (2019). *Peter Eisenman; Notes, conversations, debates*, Kasra Pub., Mashhad. [In Persian]
- Shayegan, D. (1960). *La lumière vient de l'Occident, Le réenchantement du monde et la pensée nomade*, twelfth edition, translated by Fateme Valiani (2022), Farzan-Roz Pub., Tehran. [In Persian]
- Shojaei, M. & Matin, M. (2019). *Semiotic explanation of codes in architectural representation methods*, *Armanshahr*, 12(29), 45-63. [In Persian] [DOI:10.22034/aaud.2020.102364](https://doi.org/10.22034/aaud.2020.102364)
- Strauss, A. L. & Corbin, J. M. (2020). *Basics of Qualitative Research: Grounded Theory Procedures and Techniques*, SAGE, London.
- Tahori, N. (2017). *Learning from Heidegger*, *Advanced Research Institute of the Art*, 6(25), 73-92. [In Persian] https://kimiahonar.ir/browse.php?a_id=1181&sid=1&slc_lang=fa
- Tschumi, B. (1994). *architecture and Disjunction*, translated by Hessam Eshghi Sanati and Morteza Nikfetrat (2019). *New Thought*, Tehran. [In Persian]
- Wigley, M., & Derrida, J. (2022). *The Deconstructive Project is a project of Optimism*, *ARQ*, No. 112, PP. 4-21. <http://dx.doi.org/10.4067/S0717-69962022000300004>